

La porta de la humilitat

«Veni a mi (...), que soc benèvol i humil de cor». Déu s'ha fet petit, perquè puguem ser grans, amb la grandesa veritable: la humilitat de cor.

17/06/2023

La façana de la basílica de la Nativitat a Betlem deixa endevinar encara avui el rastre del seu antic portal, que amb el temps es va reduir a una porteta de tot just un metre i mig d'altura. Així s'impedia que s'hi pogués entrar a cavall, i es protegia

el lloc sant. Les dimensions reduïdes d'aquesta porta interpel·len també el visitant actual: li diuen, sense paraules, que «hem de baixar, anar espiritualment a peu, per dir-ho així, per poder entrar pel portal de la fe i trobar Déu, que és diferent dels nostres prejudicis i les nostres opinions: el Déu que s'oculta en la humilitat d'un nen acabat de néixer».

[1]

Som fills i filles de Déu

En la seva segona encíclica, el papa Francesc ens recorda un dels perquè profunds de la humilitat. Es tracta d'una veritat senzilla i gran que correm el perill d'oblidar massa fàcilment en l'atrafegament de la vida quotidiana: «No som Déu».[2] La creació és, en efecte, el punt de partida ferm del nostre ésser: hem rebut la nostra existència de Déu. Quan acceptem aquesta veritat fonamental, ens deixem transformar

per la gràcia divina; coneixem llavors la realitat, la perfeccionem i l'oferim a Déu. L'amor al món que ens transmet sant Josepmaria ens porta a voler millorar el que estimem, allà on ens trobem, i segons les nostres possibilitats. I al centre d'aquesta tasca immensa jeu la humilitat, «que ens ajuda a conèixer, simultàniament, la nostra misèria i la nostra grandesa»:[3] la misèria, que experimentem sovint, i la grandesa de ser, pel baptisme, filles i fills de Déu en Crist.

La humilitat és «la virtut dels sants i de les persones plenes de Déu [...]: com més creixen en importància, més augmenta en elles la consciència de la seva nul·litat i de no poder fer res sense la gràcia de Déu (cf. *Jn* 15, 8)». [4] Així són els nens petits, i així som davant de Déu. Per això és bo tornar al que és essencial: Déu m'estima. Quan una persona se sap estimada per Déu —un Amor que

descobreix en l'amor que li mostren altres persones— pot estimar tothom.

Humilitat amb els altres

La humilitat ens porta a acceptar la realitat que ens ve donada, i en particular les persones que ens són més properes per llaços familiars, per vincles de fe, per la vida mateixa. «Així, doncs, ara que hi som a temps, fem el bé a tothom, però sobretot als qui formen la família dels creients» (*Ga* 6, 10). L'Apòstol ens ensenya a no cansar-nos d'exercir una caritat ordenada. Als qui, com nosaltres, han rebut el do del baptisme, no els podem mirar de cap altra manera que com a germans, fills del mateix Pare de bondat i misericòrdia. «La humilitat ens mena a aquesta forma de tractar el proïme, que és la millor: la de comprendre tothom, conviure amb tothom, disculpar tothom; no crear divisions ni

barreres; comportar-se —sempre!—
com instruments d'unitat». [5]

La persona humil desenvolupa una sensibilitat cap als dons de Déu, tant en la seva pròpia vida com en la dels altres; comprèn que cada persona és un do de Déu, i així acull tothom, sense comparacions ni rivalitats: cadascú és únic als ulls de Déu, i aporta una cosa que els altres no poden donar. La humilitat porta a alegrar-se per l'alegria dels altres, pel fet que existeixen i compten. La persona humil aprèn a ser una més: una entre els altres. La família té en aquest sentit un paper primordial: el nen s'acostuma a relacionar-se, a parlar i a escoltar; entre els mateixos germans i germanes, no és sempre el centre de l'atenció; aprèn a donar les gràcies, perquè a poc a poc s'adona del que costen les coses. Així, amb el temps, a l'hora d'un èxit personal, descobreix que tantes coses han estat possibles gràcies al lliurament dels

seus familiars i amics, de les persones que el cuiden, que li donen menjar i creen una llar. La humilitat creix amb l'agraïment, i també amb el perdó: perdonar, demanar perdó, ser perdonat. Qui soc, perquè em diguin: “perdona’m”? La humilitat de qui demana perdó, sent potser algú revestit d'autoritat, és amable i contagiosa. Ho és entre esposos, entre pares i fills, entre superiors i col·laboradors.

Sense ser per això un ingenu, el cristià té una bona disposició habitual cap al que ve del proïsme, ja que realment cada persona val, cada persona compte; cada forma d'intel·ligència, tant si és més especulativa o ve del cor, dona una llum. La consciència de la dignitat dels altres evita caure en «la indiferència que humilia».[6] El cristià està per vocació girat cap als altres: s'hi obre sense preocupar-se excessivament de si fa el ridícul o

queda malament. Hi ha qui intimida a força de ser tímid, en lloc de comunicar llum i calor: pensa massa en si mateix, en què diran els altres... potser per un sentit excessiu de l'honor, de la mateixa imatge, que podria encobrir orgull i falta de senzillesa.

Polaritzar l'atenció sobre si mateix, expressar repetidament desitjos excessivament concrets i singulars, emfatitzar problemes de salut més o menys comuns; o, al contrari, amagar de manera exagerada una malaltia que els altres podrien conèixer per ajudar-nos millor, amb la seva oració i suport: totes són actituds que necessiten probablement una purificació. La humilitat es manifesta també en una certa flexibilitat, en l'esforç per comunicar el que veiem o sentim. «Si ets susceptible, no tens esperit de mortificació; si estàs només pendent dels teus egoismes; si trepitges els altres, si no saps privar-

te d'allò que és superflu, i a vegades, del necessari; si t'entristeixes quan les coses no et surten tal com les havies previstes. En canvi, et mortifiques, si saps donar-te *tot per a tots, per guanyar-los tots (1 Co 9, 22)*». [7]

Veure el que és bo i conviure

«Toquem la flauta, i no balleu; cantem complantes, i no us planyeu» (*Mt 11, 17*): el Senyor se serveix d'una cançó o potser d'un joc popular per il·lustrar com alguns dels seus contemporanis no el saben reconèixer. Nosaltres estem cridats a descobrir Crist en els esdeveniments i en les persones; ens toca respectar les maneres divines d'actuar: Déu crea, allibera, rescata, perdona, crida... «No podem córrer el risc d'oposar-nos a la plena llibertat de l'amor amb el qual Déu entra a la vida de cada persona». [8]

Obrir-se als altres implica adaptar-s'hi; per exemple, per participar en un esport col·lectiu amb altres persones que tenen menys tècnica; o oblidant alguna preferència, per descansar amb els altres com a ells els agrada. En la convivència, a la persona humil li agrada ser positiva. La persona orgullosa, en canvi, tendeix a subratllar massa el que és negatiu. A la família, a la feina, a la societat, la humilitat permet veure els altres *des de* les seves virtuts. Qui, en canvi, tendeix a parlar sovint de les coses que el “posen nerviós” o l'irriten, sol fer-ho per falta d'amplitud de mires, indulgència, obertura de ment i de cor. Potser haurà d'aprendre a estimar els altres amb els seus defectes. Es posa així en obra una pedagogia de l'amor que, a poc a poc, crea una dinàmica irresistible: un es fa més petit perquè els altres creixin. Així va ser amb el precursor: «Ell ha de créixer, i jo he de minvar» (Jn 3, 30), va dir el

Baptista. El Verb es va fer més petit encara: «Els Pares de l'Església, en la seva traducció grega de l'Antic Testament, van utilitzar unes paraules del profeta Isaïes que també cita Pau per mostrar com els nous camins de Déu van ser prenunciats ja a l'Antic Testament. Allí es llegia: “Déu ha complert la seva paraula i l’ha abreujada” (cf. *Is* 10, 23; *Rm* 9, 28)... El Fill mateix és la Paraula, el *Logos*, la Paraula eterna s’ha fet petita, tan petita com per estar en un pessebre. S’ha fet nen perquè la Paraula estigui al nostre abast».[9]

Jesucrist es va posar a l’abast de tothom: sabia dialogar amb els seus deixebles, recorrent a paràboles, posant-se al seu nivell —per exemple, en solucionar el problema de l’impost al Cèsar, no dubta a prendre Pere com a igual (cf. *Mt* 17, 27)—,[10] amb les dones, santes o més allunyades de Déu, amb els fariseus, amb Pilat. És important

arribar a desprendre's de la manera de ser d'un mateix per sortir cap als altres: es desenvolupa així, per exemple, certa capacitat per adaptar-se als altres i evitar deixar-se portar per obsessions o manies; descobrir en cada persona aquella part amable, aquella espurna de l'amor diví; conformar-se amb ser un més, en harmonia amb el que se celebra a casa nostra o al nostre país, també tenint en compte el temps litúrgic, que marca el ritme de la nostra vida de fills i filles de Déu. La persona humil viu atenta, pendent dels que l'envolten. Aquesta actitud és la base de la bona educació i es manifesta en molts detalls, com no interrompre una conversa, un dinar o un sopar, i menys encara l'oració mental, per contestar al telèfon, excepte en cas d'urgències veritables. La caritat, en fi, neix en l'*humus* —terreny fèrtil— de la humilitat: «El qui estima és pacient, és bondadós; el qui estima

no té enveja, no és altiu ni orgullós»
(1 Co 13, 4).

Humilitat en el treball

En la seva encíclica *Laudato si'*, el Papa assenyala que tot treball té al darrere «una idea sobre la relació que l'ésser humà pot o deu establir»^[11] amb el que l'envolta i amb les persones que l'envolten. El treball ofereix no poques ocasions de créixer en humilitat.

Si, per exemple, un dirigent es mostra massa autoritari, es pot buscar una excusa, pensar que porta molt de pes a sobre, o simplement que ha dormit malament. Quan un col·laborador s'equivoca, es pot corregir l'error sense ferir la persona. Entristir-se pels èxits dels altres denotaria falta d'humilitat, però també de fe: «tot és vostre, però vosaltres sou de Crist, i Crist és de Déu» (1 Co 3, 22-23). A la persona humil res no li és aliè: si, per

exemple, s'esforça per millorar la seva formació professional, a més de l'interès natural per la seva especialitat, és per servir millor els altres. Això suposa rectificar la intenció, tornar al punt de mira sobrenatural, no deixar-se arrossegar per un ambient superficial o, fins i tot, corromput, sense mirar per això els altres per sobre de l'espatlla. La persona humil defuig el perfeccionisme, reconeix les seves limitacions i dona per descomptat que els altres podran millorar el que ha fet. La persona humil sap rectificar i demanar perdó. Quan es posa al capdavant, és el reconeixement de la seva autoritat, més que un cert poder establert, el que li confereix el lideratge.

Déu ens ha cridat a ser, amb un amor gratuït; tanmateix, de vegades ens sembla que necessitem justificar la nostra existència. L'afany per distingir-se, per fer les coses d'una

altra manera, per cridar l'atenció, una preocupació excessiva per sentir-se útil i lluir-se fins i tot en el servei, poden ser símptomes d'una malaltia de l'ànima, que conviden a demanar ajuda i a acceptar-la sent dòcils a la gràcia. «Amb una mirada apagada per al bé i una altra de més penetrant cap al que afalaga el propi jo, la voluntat tèbia acumula en l'ànima pòsits i podridura d'egoisme i de supèrbia (...), la conversa insubstancial o centrada en un mateix (...) aquell *non cogitare nisi de se*, que s'exterioritza en *non loqui nisi de se* (...), es refreda la caritat, i es perd la vibració apostòlica».[12]

Pensar molt en si mateix, parlar només d'un mateix... La persona humil evita conduir les converses cap a la seva història, a la seva experiència, al que ha fet: evita buscar desmesuradament que es reconeguin els seus mèrits. Ben diferent, en canvi, és fer memòria de les misericòrdies de Déu i integrar la

mateixa vida dins del disseny de la Providència. Si un parla del que va fer, és perquè l'altre pugui desenvolupar la seva història. Així doncs, el testimoni d'una trobada personal amb Crist, dins del legítim pudor de l'ànima, pot ajudar l'altre a descobrir que a ell Jesús també l'estima, el perdona i el divinilitza. Quina alegria llavors! «Soc estimat, per tant existeixo».[13]

Hi ha moments especialment propicis per renovar els desitjos d'humilitat. Per exemple, quan un rep una promoció o comença a tenir una feina amb certa visibilitat pública. És hora llavors de prendre decisions que reflecteixen un estil cristià de treballar: acollir aquesta posició com una oportunitat que Déu ens dona de servir encara més; defugir qualsevol avantatge personal innecessari; intensificar la nostra atenció als més febles, sense sucumbir a la temptació d'oblidar-

los, ara que un tracta amb gent a la qual abans no tenia accés. També és llavors el moment de donar exemple de despreniment dels guanys i honors inherents a aquest càrrec o feina, de treure pes als aplaudiments que acostuma a rebre qui envia i, en canvi, estar obert a les crítiques, que acostumen a passar més ocultes i que contenen signes de veritat. Són moltes les manifestacions d'aquesta senzillesa en el treball: riure'ns de nosaltres mateixos quan ens sorprenem, per exemple, buscant de seguida si sortim en una fotografia o si ens esmenten en un text; superar la tendència a deixar la nostra signatura en tot o a amplificar un problema quan no se'ns va demanar consell per resoldre'l, com si les coses s'haguessin de consultar sempre amb nosaltres...

Aprendre a rendir el judici

En l'ambient professional, familiar, fins i tot recreatiu, s'organitzen reunions en què s'intercanvien punts de vista potser oposats. Som d'aquestes persones que volen que els altres es rendeixin a la nostra manera de pensar? El que hauria de ser, el que caldria fer... La tendència excessiva a insistir en el mateix punt de vista pot denotar rigidesa de ment. Sens dubte, cedir no és una cosa automàtica, però en tot cas moltes vegades prova que es té una intel·ligència de les situacions.

Aprofitar les ocasions de rendir el propi judici és una cosa agradable als ulls de Déu.[14] Amb frase lapidària, Benet XVI comentava en una ocasió el trist gir que va fer Tertulià en els últims anys de la seva vida: «Quan només es veu el pensament d'un mateix en la seva grandesa, al final es perd precisament aquesta grandesa».[15]

Alguna vegada hem d'escoltar persones més joves, amb menys experiència, però que potser gaudeixen de més dots d'intel·ligència o de cor, o tenen funcions en les quals la gràcia de Déu els assisteix. Certament, a ningú no li agradaria passar per ximple, o per algú sense cor, però si ens preocupa molt el que els altres pensen de nosaltres, és que ens falta humilitat. La vida de Jesús, el Fill de Déu, és una lliçó infinita per a qualsevol cristià investit d'una responsabilitat que el món jutja alta. Les aclamacions de Jerusalem no van fer oblidar al Rei de Reis que d'altres el crucificarien i que era també el Servent dolencós (cf. *Jn* 12, 12-19).

El rei sant Lluís aconsellava el seu fill que, si un dia arribava a ser rei, en les reunions del consell reial no defensés amb vigor la seva opinió sense escoltar abans els altres: «Els membres del teu consell podrien

tenir por de contradir-te, cosa que no convé desitjar».[16] És molt saludable aprendre a no opinar amb lleugeresa, sobretot quan no es té la responsabilitat última i es desconeix el rerefons d'un assumpte, a més de mancar de la gràcia d'estat i de les dades que potser té qui està constituït en l'autoritat. D'altra banda, tan important com la ponderació i la reflexivitat és la disposició a rendir el judici amb noblesa i magnanimitat: de vegades cal exercir la prudència d'escoltar consellers i canviar de parer, i en això es manifesta com la humilitat i el sentit comú fan la persona més gran i eficaç. La prudència en el judici és afavorida pel treball en equip: fer equip, unir esforços, elaborar un pensament i arribar a una decisió amb els altres: tot això és també un exercici d'humilitat i d'intel·ligència.

Humilitat del servent inútil

En les iniciatives pastorals, en les parròquies, en les associacions de beneficència, en els projectes per ajudar els immigrants, moltes vegades les solucions als problemes no són evidents, o simplement hi ha maneres diferents d'enfrontar-los. L'actitud humil porta a manifestar l'opinió d'un mateix, a dir de manera oportuna si algun punt no resulta clar, i a acceptar fins i tot una orientació diferent de la que un veia, confiant que la gràcia de Déu assisteix els qui exerceixen la seva funció amb rectitud d'intenció i tenen l'ajuda d'experts en la matèria.

És poc conegut que l'Església catòlica, des d'una humilitat col·lectiva preciosa, és la institució que més iniciatives vivifica al món sencer per ajudar els pobres i els malalts. Al poble de Déu justament, on conviuen les coses humanes i les coses divines, la humilitat és especialment necessària. Que bonic que és aspirar

a ser el sobre que es tira quan es llegeix una carta, o l'agulla que deixa el fil i desapareix, una vegada que ha complert la seva missió! El Senyor ens convida a dir: «Som uns servents que no mereixen recompensa: hem fet només el que havíem de fer» (*Lc* 17, 10). Així, el sacerdot tindrà la humilitat d'«aprendre a no estar de moda»,^[17] no buscar estar sempre a l'última, a l'avantguarda de tot; a rebutjar de manera gairebé instintiva el protagonisme que, fàcilment, va unit a una mentalitat de propietari de les ànimes. Al seu torn, el laic fidel, si és humil, respecta els ministres del culte pel que representen: no critica el seu rector o els sacerdots en general, sinó que els ajuda, amb discreció. Els fills de Noé van cobrir la nuesa del seu pare embriagat (cf. *Gn* 9, 23). «Com els bons fills de Noè, cobreix amb el mantell de la caritat les misèries que vegis en el teu pare, el Sacerdot».^[18] Sant Tomàs Moro aplicava aquest

relat fins i tot al Romà Pontífex, per qui el poble cristià hagués hagut de resar... en comptes de perseguir-lo!
[19]

El temps és de Déu: fe i humilitat

«El testimoniatge de l'Esriptura és unànime: la sol·licitud de la divina providència és concreta i immediata, té cura de tot, des de les coses més petites fins als grans esdeveniments del món i de la història. Els llibres sagrats afirmen resoltament la sobirania absoluta de Déu en el curs dels esdeveniments: El nostre Déu és al cel i fa tot allò que es proposa” al cel i a la terra (*Sl* 115, 3). I sobre el Crist trobem: “Quan obre, ningú no pot tancar; quan tanca, ningú no pot obrir” (*Ap* 3, 7). “Molts de projectes hi ha al cor de l'home, però sols el disegni del Senyor es realitza” (*Pr* 19, 21)».[20] I la direcció espiritual és un mitjà excel·lent per situar-nos millor en aquest horitzó. L'Esperit Sant

actua, amb paciència, i disposa del temps: el consell rebut ha de fer el seu camí en l'ànima. Déu espera la humilitat d'una oïda atenta a la seva veu; llavors, és possible treure un profit personal de les homilies que un escolta a la seva parròquia, no només per aprendre alguna cosa, sinó sobretot per millorar: prendre unes notes durant una xerrada de formació o una estona d'oració, per comentar-les després amb algú que coneix bé la nostra ànima, és també reconèixer la veu de l'Esperit Sant.

Fe i humilitat estan unides: en el nostre peregrinar cap a la pàtria celestial ens hem de deixar guiar pel Senyor, acudint a Ell i escoltant la seva Paraula.[21] La lectura assossegada de l'Antic i del Nou Testament, amb els comentaris de caràcter teologicoespiritual, ens ajuda a entendre què ens diu Déu en cada moment, i ens convida a la conversió: «les meves intencions no

són les vostres, i els vostres camins no són els meus —oracle del Senyor» (*Is* 55, 8; cf. *Rm* 11, 33). La humilitat de la fe s'agenolla davant de Jesucrist present en l'Eucaristia, adorant al Verb encarnat com els pastors a Betlem. Així va ser amb santa Teresa Beneta de la Creu, Edith Stein: no es va oblidar mai d'aquella dona, que va entrar en una església amb la seva bossa de compres i es va agenollar per fer la seva oració personal, en conversa íntima amb Deú.[22]

La humilitat porta a viure un present alleugerit de tot avenir, perquè els cristians som d'aquests que «anhelen la seva manifestació» (*2 Tm* 4, 8). Si ens enfadem davant d'unes circumstàncies menys favorables, necessitem créixer en fe i en humilitat. «Quan t'abandonis de veritat en el Senyor, aprendràs a acontentar-te amb allò que vingui, i a no perdre la serenitat, si les tasques —a pesar d'haver-hi posat tot el teu

esforç i els mitjans oportuns— no surten al teu gust... Perquè hauran “sortit” com li convé a Déu que surtin...».[23] D'aquesta manera, s'evita un descontentament exagerat, o la tendència a retenir en la memòria les humiliacions: un fill de Déu perdona els greuges, no guarda rancor, tira endavant.[24] I si algun pensa que un altre l'ha ofès, intenta no fer memòria de les ofenses, no guarda rancor: mira Jesús, sabent que «a mi, que encara me n'ha perdonat més, quin gran deute d'amor em queda!».[25] La persona humil diu, amb sant Pau: «tinc un objectiu: oblidar-me del que queda enrere i llançar-me cap allò que hi ha al davant. Corro cap a la meta per aconseguir el premi que Déu ha convocat allà dalt per mitjà de Jesucrist» (*Fl* 3, 13-14).

Aquesta actitud ens ajuda a acceptar la malaltia, i a convertir-la en una tasca fecunda: és una missió que Déu

ens dona. I part d'aquesta missió és aprendre a facilitar que els altres ens puguin ajudar a alleujar el nostre dolor i les possibles angoixes: deixar-se assistir, curar, acompanyar, és prova d'abandonament a les mans de Jesús, que es fa present en els nostres germans. Hem de completar «allò que manca als sofriments del Crist en bé del seu cos, que és l'Església» (Col 1, 24).

La consciència del fet que som dèbils ens portarà a deixar-nos ajudar, a ser indulgents amb els altres, a comprendre la condició humana, a evitar sorpreses farisaiques. La nostra debilitat ens obre la intel·ligència i el cor per comprendre la dels altres: es pot salvar la intenció, per exemple, o pensar que una persona es va trobar en situacions molt difícils de gestionar, tot i que evidentment això no suposa ignorar la veritat, cridant «el mal per bé i el bé per mal», i canviant «per

amarg el que és dolç i per dolç el que és amarg» (*Is* 5, 20). D'altra banda, de vegades pot passar que un tendeixi a infravalorar-se. Aquesta baixa autoestima, freqüent en molts ambients, tampoc no és saludable, perquè no correspon a la veritat i talla les ales de qui està cridat a volar alt. No hi ha motius per desmoralitzar-se: la humilitat ens porta a acceptar el que ens ve donat, amb la convicció profunda que els camins pels quals el Senyor ens vol conduir són de misericòrdia (cf. *He* 3, 10; *Sl* 95[94], 10); però ens porta també, per això mateix, a somiar amb audàcia: «Sentir-se fang, adobassat amb grapes, és una font contínua d'alegria; significa que hom es reconeix poca cosa davant de Déu: infant, fill. I, hi ha alegria més gran que la de qui, sabent-se pobre i feble, també se sap fill de Déu?».[26]

Obertura a la Providència

L'home i la dona humils estan oberts a l'acció de la Providència sobre el seu futur. No busquen ni ho volen controlar tot, ni tenir explicacions per a tot. Respecten el misteri de la persona humana i confien en Déu, encara que sembli incert el dia de demà. No intenten conèixer les intencions divines secretes, ni allò que supera la seva força (cf. *Sl* 3, 21). N'hi ha prou amb la gràcia de Déu, perquè «en la teva feblesa actua el meu poder» (2 *Co* 12, 9). Trobem aquesta gràcia en el tracte amb Jesucrist: és participació en la seva vida.

Després d'una acció emocionant de gràcies a Déu Pare, Jesús convida els seus deixebles de tots els temps a apropar-se-li, *quia mitis sum et humilis corde* (*Mt* 11, 29): el Senyor és benèvol i humil de cor, i per això trobarem en Ell comprensió i assossec. Ens apropem a Crist en l'Eucaristia, al seu Cos ferit i

ressuscitat: *in humilitate carnis assumptae*, resa el Prefaci I d'advent —ve per primera vegada en la humilitat de la nostra carn. Toquem la humilitat inefable de Déu.

«Humilitat de Jesús: a Betlem, a Natzaret, al Calvari... —Però més humiliació i més abaixament a l'Hòstia Santíssima: més que a l'establia, i que a Natzaret, i que a la Creu».[27] La Mare de Déu ens acompanya perquè el rebem amb la humilitat amb què ella va rebre el seu Fill Jesús. *Salve radix, salve porta, ex qua mundo lux est orta*: [28] Salve Arrel, salve porta, de qui va néixer la Llum per il·luminar un món submergit en les tenebres de l'orgull; Jesucrist, Llum resplendor de la Llum, [29] ens revela la misericòrdia de Déu Pare.

Guillaume Derville

[1] Benet XVI, Homilia, 24.XII.2011.

[2] Francesc, Encíclica *Laudato si'* (24.V.2015), núm. 67.

[3] Sant Josepmaria, *Amics de Déu*, núm. 94.

[4] Francesc, Discurs a la Cúria Romana, 21.XII.2015.

[5] Sant Josepmaria, *Amics de Déu*, núm. 233.

[6] Francesc, Bula *Misericordiae Vultus* (11.IV.2015), núm. 15.

[7] Sant Josepmaria, *És Crist que passa*, núm. 9.

[8] Francesc, Carta ap. *Misericordia et misera* (30.XI.2016), núm. 2.

[9] Benet XVI, Ex. ap. postsinodal *Verbum Domini*, núm. 12.

[10] Cf. Guillaume de Saint-Thierry, *Exposé sur le Cantique des Cantiques*, 109, a: *Sources Chrétiennes* 82, 243.

[11] Francesc, *Laudato si'*, núm. 125.

[12] Beat Àlvar del Portillo, Carta pastoral, 9.I.1980, 31 (citat a: Àlvar del Portillo, *Orar. Como sal y como luz*, Barcelona: Planeta, 2013, 207).

[13] Francesc, *Misericordia et misera*, núm. 16.

[14] Cf. Sant Josepmaria, *Camí*, núm. 177.

[15] Benet XVI, Audiència, 30.V.2007.

[16] Sant Lluís de França, *Testament espiritual* al seu fill, futur Felip III, en *Acta Sanctorum Augustii* 5 (1868), 546.

[17] Sant Josepmaria, *Converses*, núm. 59.

[18] Sant Josepmaria, *Camí*, núm. 75.

[19] Cf. Sant Tomàs Moro, *Responsio ad Lutherum*, a: *The Yale Edition of The Complete Works of St Thomas More*, vol. 5, p. 142 (CW5, 142/1-4).

[20] *Catecisme de l'Església Catòlica*, núm. 303.

[21] Cf. *Sagrada Bíblia*, traducció i notes de la Facultat de Teologia de la Universitat de Navarra, comentari al Salm 95 (94).

[22] Cf. santa Teresa Beneta de la Creu (Edith Stein), *Aus dem Leben einer jüdischen Familie. Das Leben Edith Steins: Kindheit und Jugend*, 1965 (ed. completa 1985), p. 362.

[23] Sant Josepmaria, *Solc*, núm. 860.

[24] Cf. Xavier Echevarría, Carta pastoral, 4.XI.2015, núm. 21.

[25] Sant Josepmaria, *Forja*, núm. 210.

[26] Sant Josepmaria, *Amics de Déu*,
núm. 108.

[27] Sant Josepmaria, *Camí*, núm.
533.

[28] Himne *Ave Regina Cælorum*.

[29] Cf. *Missal Romà*, Credo.

.....

.....

pdf | document generat
automàticament des de [https://
opusdei.org/ca-ad/article/la-porta-de-la-
humilitat/](https://opusdei.org/ca-ad/article/la-porta-de-la-humilitat/) (04/04/2025)